

Г. В. Патлата,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
(м. Кропивницький, Україна),
аспірантка кафедри перекладу,
прикладної та загальної лінгвістики*

ЄДНІСТЬ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ МОВ ЯК БАЗОВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Статтю присвячено проблемним аспектам лінгвістичної підготовки майбутніх лікарів та визначенню способів їх подолання. Мета статті – розгляд основних проблем сприйняття мов, окреслення лінгвістичних труднощів, аналіз ефективності традиційних педагогічних технологій фахової мовної підготовки майбутніх медичних працівників, та напрямків зміни методології викладання, що забезпечують покращення результатів навчання та їх високу якість. У процесі дослідження було розв'язано наступні завдання: описано проблемні лінгвістичні питання, методи викладання, зроблено аналіз новітніх педагогічних технологій, надано рекомендацій щодо вдосконалення методики навчання мовних дисциплін у вищому медичному навчальному закладі (ВМНЗ). Проаналізовано функції та особливості методики викладання латинської та української мов як навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу ВМНЗ, що забезпечують формування мовної компетенції майбутніх фахівців.

Зміни, які відбуваються у суспільному житті України, зумовлюють пошук нових підходів і вимог до підготовки висококваліфікованих фахівців. Головним завданням медичних навчальних закладів є створення умов для розвитку особистості студента, його професійного мовлення, як однієї з основних складових формування фахових компетентностей майбутнього медичного працівника. Матеріал статті дасть можливість удосконалити методику і практику викладання зазначених навчальних курсів.

У медичній галузі латинська мова має особливу функцію, її знання забезпечує комунікацію фахівців не тільки в межах країни але й на міжнародній арені. Зроблено висновок про те, що, не дивлячись на втрату своєї основної комунікативної функції, латина все-таки має помітне історико-культурне та освітнє значення. Роль латини, української та іноземних (англійської) мов не тільки як чинника формування фахівця, але й освіченої

та полікультурної особистості, заслуговує на вивчення у подальших дослідженнях.

Ключові слова: латинська мова, українська мова, медична термінологія, майбутні лікарі, мовна професійна компетенція.

H. V. Patlata,

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
postgraduate student of Department
of Translation, Applied and General Linguistics*

UNITY OF STUDYING UKRAINIAN AND LATIN LANGUAGES AS A BASIC COMPONENT FOR SUCCESSFUL LANGUAGE PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF MEDICAL WORKERS

The article is devoted to problematic issues of language training of future doctors and identifying the ways to overcome them. **The purpose** of the article is to analyze the effectiveness of traditional pedagogical technologies of professional language training of future medical workers, and to review main problems of language perception, typical difficulties and directions for changing teaching methodology in order to improve learning outcomes and to ensure their high quality.

During the research the following **tasks** were solved: teaching methods were described, the analysis of the newest pedagogical technologies was made, and recommendations on improving teaching methods for language disciplines in higher medical educational institution (HMEI) were given. The author has analyzed functions and features of teaching methodology for Latin and Ukrainian languages as disciplines of the social-humanitarian cycle of HMEI that provide the language competence formation of future professionals.

The changes occurring in the public life of Ukraine determine the search for new approaches and requirements for the training of highly qualified specialists. The main task of medical educational institutions is to create conditions for the development of the student's personality, his professional speech, as one of the main components of professional competencies of the future medical worker. The material of the article will provide an opportunity to improve the methodology and practice in teaching these courses.

Latin language has a special function in medical sphere; its knowledge provides communication for specialists not only within the country but also internationally. **It is concluded that**, despite the loss of its basic communicative function, Latin still has a significant historical, cultural and educational significance. The role of Latin, Ukrainian and foreign (English) languages

deserves to be studied in further research not only being a factor in the formation of a specialist, but also for an educated and multicultural personality.

Key words: Latin language, Ukrainian language, medical terminology, future doctors, language professional competence.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Динамічні соціально-економічні зміни, які відбуваються у суспільному житті України на початку нового століття, неподільно пов'язані з глобалізацією культурного та економічного світового середовища. Ці процеси зумовлюють пошук нових підходів і потребують креативних, більш чітких вимог до створення умов підготовки висококваліфікованих фахівців у різних соціальних сферах, тому радикальні зміни в організації і функціонуванні основних систем суспільства є неминучими.

Реформи у галузях освіти та системи охорони здоров'я зумовлені введенням єдиних Державних Стандартів, які спрямовані на підвищення рівня якості підготовки майбутніх фахівців та забезпечення високих результатів навчання. Внаслідок цього, заклади вищої освіти країни мають отримати представників нової інтелектуальної еліти, зокрема у медицині. Нові погляди щодо організації освітнього процесу передбачають його удосконалення та зміни парадигм методології викладання.

Згідно з концептуальними положеннями установ вищезазначених галузей головним завданням вищих медичних навчальних закладів (ВМНЗ) є створення умов для розвитку особистості студента, його професійного мовлення, оволодіння термінологічним апаратом та мовою, яка є однією з основних складових формування фахових компетентностей майбутнього медичного працівника.

У досягненні цієї мети важливу роль відіграє якість процесу навчання. Ефективне засвоєння студентами навчального матеріалу є результатом педагогічної діяльності, яке залежить від результативної взаємодії всіх його учасників та використання методик, спрямованих на активне сприйняття. Відтак, основною проблемою, яка стоїть перед викладачем ВМНЗ, є вибір пріоритетних педагогічних технологій та інноваційних методів, спрямованих на якісний кінцевий результат – сформовані професійні компетентності майбутніх медичних працівників, які б відповідали державним та світовим стандартам.

Акцент на визначенні основних проблемних аспектів мовної підготовки майбутніх лікарів та окресленні способів їх подолання, зокрема й методами лінгвістичної науки, визначає **актуальність цієї статті.**

Аналіз досліджень. Різноманітні питання лінгвістичної підготовки майбутніх медичних фахівців викликають помітну зацікавленість науковців та активно вивчаються. Так, проблему формування мовленнєвої культури як основної складової професійної підготовки майбутніх медиків та

студентів-нефілологів досліджують К. Климова, Т. Лобанова, І. Кахно, І. Черних, Г. Іванишин та ін. Особливості викладання та удосконалення методики навчального курсу латинської мови на нефілологічних факультетах у своїх працях висвітлювали Р. Миленкова, О. Балалаєва, О. Стукало; на медичних та фармацевтичних – О. Кісельова, Є. Світлична, О. Беляєва та ін. Міждисциплінарні зв'язки у професійній освіті розкрито у працях Р. Гуревича, І. Козловської, а інтегративним особливостям курсу латини присвячено розвідки О. Балалаєвої, О. Беляєвої та ін.

Над аналізом проблем національної мови медицини, доцільності використання іншомовних елементів та унормування медичної термінології працювали А. Ткач, О. Гайда, Н. Місник та інші.

Метою статті є визначення основних проблем сприйняття мов, характерних лінгвістичних труднощів, аналіз ефективності традиційних педагогічних технологій фахової мовної підготовки майбутніх медичних працівників, та визначення напрямків зміни методології викладання, що зможуть забезпечити покращення результатів навчання та їх високу якість.

Завданням цієї розвідки є окреслення основних проблемних лінгвістичних аспектів вивчення зазначених мов, опис методів викладання, аналіз новітніх педагогічних технологій, надання рекомендацій щодо вдосконалення методики навчання мовних дисциплін у ВМНЗ.

Не зважаючи на те, що викладання медичної латини у медичних вишах країни має багаторічну традицію, розвідок, які б висвітлювали особливості викладання дисципліни існує не так багато, а досліджень, які комплексно розглядають проблеми сприйняття лінгвістичного матеріалу дисциплін, що забезпечують мовну підготовку майбутніх лікарів – майже не проводилось.

Об'єкт дослідження – функції та особливості викладання мовних дисциплін у медичному виші.

Предмет – латинська та українська мови як навчальні дисципліни соціально-гуманітарного циклу ВМНЗ, що забезпечують формування мовної компетенції фахівця.

Матеріал статті надасть можливість удосконалити теорію і практику викладання латини та української мови у медичних закладах.

Виклад основного матеріалу. Основу мовної підготовки майбутніх лікарів складають навчальні дисципліни соціально-гуманітарного циклу «Українська мова за професійним спрямуванням», «Латинська мова та медична термінологія» та «Іноземна мова (англійська) за професійним спрямуванням». У нашій статті ми приділимо увагу першим двом навчальним курсам, які, на думку науковців, є своєрідним лінгвістичним фундаментом та забезпечують формування термінологічного апарату професійної мови медика.

Специфічною відмінністю медичної мови є використання, окрім національних, значної кількості міжнародних термінологічних одиниць ла-

тинського, греко-латинського походження. Знання латинських термінів також є необхідною умовою для формування професійної мовної компетентності майбутніх медичних працівників. Окрім цього, вивчення латини є одним із факторів, який сприяє вихованню фахівця – інтелігента з проєвропейським мисленням. Латинська мова і культура є основою сучасної європейської цивілізації та майже усіх гуманітарних наук. Велика кількість слів латинського походження запозичені як українською, так і багатьма європейськими мовами.

Звернемо увагу на «медичну латину». Відповідно до Державного Стандарту, метою викладання курсу є засвоєння основ фонетики, елементарного курсу нормативної граматики, орфографії та базової лексики. По завершенні вивчення дисципліни студенти мають розуміти спеціальні термінологічні структури, отримувати навички самостійного конструювання анатомо-гістологічних, фармацевтичних та клінічних термінів, знати основи міжнародної латинської ботанічної та хімічної номенклатури; уміти виписувати рецепти та писати (перекладати) клінічні діагнози обома мовами тощо. Як вже зазначалось, знання медичної латинської лексики забезпечує термінологічну базу більшості фахових дисциплін, тому погоджуємось із науковцями, які вважають, що пріоритетною метою вивчення медичної латини є формування саме термінологічної компетентності [4].

Виходячи з того, що для майбутнього лікаря латина є професійною мовою, володіння нею має бути на високому рівні. Але існують чинники, що ускладнюють її засвоєння. До таких фахівці відносять: невелику кількість годин, відведених на вивчення дисципліни (наприклад, за навчальним планом спеціальності 222 «Медицина» відведено лише 90 годин на рік, з яких лише 70 аудиторних); відсутність довузівської підготовки студентів; великий обсяг лексичного (близько 800 лексичних одиниць) та граматичного матеріалу, що є непростим випробуванням для студентів-нефілологів. Варто зазначити, що високий рівень знань іноземних мов не є необхідною умовою вступу в медичні виші, тому студенти I курсу, у своїй більшості, не мають сформованих лінгвістичних навичок, розуміння ґрунтового аналізу мовних одиниць тощо. Таку тенденцію на сьогодні відмічають і серед студентів інших спеціальностей [10; 14].

Окрім зовнішніх факторів, які ускладнюють процес навчання, дослідники виділяють низку суто лінгвістичних проблем. До основних можна віднести: відсутність можливості природного засвоєння мови через оточення; неможливість «занурення» у мовне середовище; кількісна перевага традиційних, а часто і застарілих методик викладання, які передбачають механічне заучування; відсутність можливості уникнути рідної мови у навчальному процесі; низький рівень використання фонетичного багатства мови, відсутність автентичного аудіоматеріалу на ін. [10].

У результаті, як зазначає Р. Миленкова «...латинська мова сприймається студентами як теоретичний предмет загально лінгвістичного змісту, при вивченні якого основним вважається не практичне використання, а розуміння граматики як теоретичного аспекту, оскільки мова не йде про втілення латині в реальні мовні ситуації» [10, с. 23]. З цим важко не погодитись, особливо щодо студентів, які навчаються на нефілологічних факультетах.

Лінгвістичні труднощі у процесі вивчення латинської мови та медичної термінології привертають постійну увагу. Зробивши аналіз праць вчених О. Беляєвої, І. Сологор, В. Костенко, присвячені дослідженню мовних і мовленнєвих помилок (анормативів), які виникають при вивченні латини майбутніми медиками ми спробуємо окреслити основне коло проблем засвоєння навчального курсу. Автори класифікують їх відповідно до рівнів мовної системи: 1) фонетичні помилки; 2) граматичні помилки; 3) лексичні помилки; 4) синтаксичні помилки. Такого ж алгоритму дослідження будемо дотримуватись і ми.

Фонетичні. Вивчення дисципліни розпочинається з розділу фонетики головною метою якого є оволодіння навичками грамотного читання. Правила вимови звуків, читання букв та їх сполучень, на початковому рівні вивчення нової мови представляють складність для більшості студентів. При читанні сильно відчувається інтерференційний вплив з боку іноземної мови, яка вивчається студентами [2]. Основні труднощі, які виникають, це вимова буквосполучень: дифтонги *ae* [*e*], *oe* [*e*]; диграфи *ch* [*x*], *ph* [*f*], *rh* [*p*], *th* [*m*], *sch* [*cx*] (а не [*cy*]); *qu*, *ngu*, *ti*; вимова приголосних, які мають декілька варіантів читання – *c*, *s*, *z*, *x*; голосних *i*, *u* тощо.

Акцентологічні. Правила постановки наголосу. Серед дослідників ведеться дискусія щодо доцільності їх детального вивчення і вживання у курсі медичної термінології у зв'язку зі складністю і неоднозначністю відношення до цієї теми. Специфічними є багато моментів, які є непростими це: нумерація складів з кінця слова, розподіл слова на склади, визначення їх кількості, поняття і правила короткості та довготи другого з кінця слова складу, короткі та довгі суфікси, винятки тощо. Наприклад, виняток становлять сполучення приголосних *b*, *p*, *d*, *t*, *c*, *g* з *r* або *l*, які не подовжують склад *vertēbra*, *Ephēdra*, тому наголос переноситься з другого на третій склад.

Лексичні. Великий обсяг лексичного матеріалу який необхідно запам'ятовувати у словниковій формі (повній чи скороченій), яка містить основну морфологічну інформацію наприклад: *arteria, aef* (ім. ж.р. I відм.), *cranialis, e* (прикм. II гр., III відм.), *permanens, ntis* (діеприикм., теп.ч., акт. стан.) тощо. Синонімія іменників та прикметників в анатомічній термінології: *cervix dentis* шийка зуба але *collum anatomicum* анатомічна шийка; *os hyoideum* під'язикова кістка, *musculus hypoglossus* під'язиковий м'яз, *glandula sublingualis* під'язикова залоза. Їх необхідно тільки заучувати. Не-

відповідність кількості слів, що означають одне медичне поняття в українській та в латинській мовах. Часто ця особливість зустрічається в анатомічній термінології. наприклад: *mandibulla* нижня щелепа, *femur* стегнова кістка, стегно, *calvaria* черепне склепіння тощо. На цій мовній особливості необхідно окремо наголошувати при запам'ятовуванні лексичних мінімумів, щоб уникнути дослівного перекладу, «калькування» з рідної мови.

Граматичні. Найскладніші, на нашу думку, для лінгвістично невідготовленої аудиторії. У латинській медичній термінології численну кількість складають дво- та багаточленні граматичні структури типу *nervus meatus acustici externi* (анат.), *hypertonia ventriculi sinistri cordis* (клін.), *Tinctura Convallariae* (фрам.), *acidum hydrochloricum dilutum* (фарм/хім.) тощо. Тож вивчення основ граматики являється наступним елементом, якому необхідно приділяти належну увагу. До цієї категорії можна включити більшість тем, кожна з яких потребує особливого підходу до вивчення. Наприклад, основа іменника визначається за родовим відмінком. Невірне визначення веде до її деформації і унеможливує правильне відмінювання. Якщо у іменників I, II, IV та V відмін основу знайти не складно (основи у називному та в родовому відмінку, здебільшого, співпадають), то у іменників III відміни при її визначенні часто допускаються помилки: *apex*, *apicis*, *m* верхівка, основа *apic-* а не *ap-*; *corpus*, *corpōris*, *n* тіло, основа *corpor-*, а не *corp-* тощо. До переліку тем, які в тому чи іншому ступені викликають труднощі засвоєння можна додати: відмінювання іменників III відміни за типами (приголосний, голосний і мішаний); прикметники I, II, III відміни (визначення основи, специфіка відмінювання); дієприкметники (словникова форма); ступені порівняння прикметників; дієслово та ін. – володіння якими є невід'ємним етапом формування граматичної мовної компетенції майбутнього лікаря.

Синтаксичні. У латинській медичній термінології синтаксичний спосіб є досить продуктивним. Терміни-словосполучення існують у таких структурних моделях, як неузгоджене означення, узгоджене означення та мішаний тип. Неузгоджене означення являє собою іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку (латиною Sn+Sg), наприклад: *spina scapulae*, *basis cranii* тощо. Особливістю цього типу в анатомо-гістологічній термінології є переклад на українську мову іменника, який в конструкції стоїть у родовому відмінку. Він може перекладатись, як іменником у родовому відмінку, відповідно схеми в латинській мові (*ость лопатки*, *основа черепа*) так і прикметником у називному відмінку, який обов'язково стоїть на першому місці (*лопаткова ость*, *черепна основа*). Ця особливість є ще однією причиною невірного перекладу даного типу означень на латинську мову і однією з найпоширеніших помилок. При поясненні матеріалу варто звертати на це увагу. Специфічним варіантом моделі неузгодженого означення (зворотня схема Sg+Sn) є утворення деяких хімічних термінів. Наприклад, у назвах оксидів/

гідроксидів/пероксидів, солей та складних ефірів: *Hydrogenii peroxydum* (пероксид водню), *Natrii nitris* (натрію нітрит), *Amylii nitris* (амілінітрит) тощо. Особливим чином утворюються і назви солей калію і натрію: це іменник у називному відмінку + *-kalium/-natrium*. До того ж, утворена назва пишеться через дефіз, наприклад: *Sulfacylum-natrium* (Сульфацил-натрій) тощо. Узгоджене означення: іменник у називному відмінку + прикметник у називному відмінку (латиною Sn+An). Як правило на першому місці стоїть означувальний іменник, проте зустрічаються і нетипові структури (An+Sn), наприклад: *dura mater*... тверда мозкова оболона, *pia mater*... м'яка мозкова оболона, *arachnoidea mater*... павутинна мозкова оболона. Також є виключення у клінічній та фармацевтичній термінології. До синтаксичних особливостей можна віднести порядок слів у термінологічному словосполученні (наприклад, узгоджений прикметник ставиться одразу після слів *musculus*, *nodus*, *ligamentum*, *tunica* – *nodus lymphaticus colli* лімфатичний вузол шиї) тощо; безприйменникове та прийменникове керування та інші.

У цій частині розвідки ми звернули увагу лише на деякі лінгвістичні проблемні аспекти вивчення медичної латини. Кожна програмна тема з навчальної дисципліни потребує особливого підходу. Існують наукові праці, в яких досліджено окремі лінгвістичні проблеми і пропонуються шляхи їх подолання. Ми підтримуємо думку вчених, що пропонують перегляд навчальних програм, щодо доцільності вивчення деяких тем, збільшення кількості навчальних годин та зміни підходів до процесу навчання.

Основою для зміни парадигми методики викладання латинської мови в медичних закладах вищої освіти вчені вбачають перевагу активних методів над пасивними. Для вирішення всіх зазначених аспектів та для сприяння розвитку лінгвістичних здібностей студентів науковці пропонують використання інноваційних технологій, інтерактивних методик та інтенсивних форм навчання.

На зміну класичним підходам які, на думку багатьох дослідників, мають високий рівень мотивації та низьку продуктивність, в освітній процес мають інтенсивно впроваджуватись новітні, інноваційні та інтерактивні методики навчання. Їх вибір, як вважає Н. Бондар, має сприяти реалізації наступних завдань: активізації розумової діяльності студентів, актуалізації опорних знань, індивідуалізації та диференціації навчального процесу, надання можливості студентам самостійно осмислювати значення одержаних знань для використання їх на практиці. На заняттях з латинської мови та медичної термінології вчені вважають вкрай ефективними використання наступних методів: робота в малих групах (заняття-конкурс), робота в парах, метод проектів тощо [4].

У час інтенсивного розвитку науки та техніки одним із способів оптимізації навчального процесу на заняттях вивчення іншомовної лекси-

ки є використання комп'ютерних технологій, які підсилюють дидактичні можливості традиційного навчання. На сьогодні студенти мають можливість активно використовувати спеціальні комп'ютерні програми, навчальні Інтернет-сайти, електронні довідкові ресурси та численні форуми з латинської мови, зокрема, для медиків. Завдяки інтересу до роботи з комп'ютером у студентів сучасного покоління спостерігається підвищення мотивації, прискорюється процес навчання, покращується його якість. До того ж, застосування комп'ютерних технологій надає можливість забезпечити індивідуалізацію навчання.

Ще одним дієвим засобом вивчення латини у медичному ЗВО є використання випереджувального навчання. Для того, щоб така методика була ефективною, викладачами мають бути розроблені якісні матеріали для самостійної доаудиторної підготовки, застосовуватися навчальні платформи, комп'ютерний самоконтроль, електронні підручники, інтернет ресурси та навчальні відеофільми для вивчення мови тощо. Ефективна самопідготовка з нової теми значно підвищує якість сприйняття студентом уже опрацьованого матеріалу на занятті і фактично потребує узагальнень, систематизації інформації та уточнень з боку викладача. Проте, варто сказати, що така методика підходить для вивчення не всіх тем – деякі потребують індивідуального пояснення.

Отже, можна констатувати, що активні та інтерактивні методики викладання, використання комп'ютерних технологій, організація самостійної роботи студентів значно підвищують якість засвоєння латинської мови у медичному вузі, мотивують студентів до навчання, відповідають вимогам сьогодення.

Зазначені навчальні дисципліни соціально-гуманітарного циклу виявляють інтегративні зв'язки. За класифікацією Р.С. Гуревича вони проявляються на рівні вивчення загальних лінгвістичних законів, законів конкретних мов, теоретичних засад термінознавства, термінологічної лексикографії тощо [7]. До того ж, вони на різних рівнях інтегруються з дисциплінами інших циклів підготовки майбутніх медичних працівників, тому мають наукову значущість у формуванні професійно-термінологічної компетентності й грамотності. У подальшому це полегшує розуміння та спілкування у загальнонауковій і медичній сферах.

Сучасною та продуктивною, на думку дослідників, є методика міждисциплінарності, яка передбачає застосування принципів міжпредметних зв'язків при підборі змісту та форм занять із дисциплін різних інтегративних рівнів [1; 10].

Ми поділяємо думку фахівців, які рекомендують при вивченні іноземних мов, у нашому випадку – латини, подавати, наприклад, граматичний матеріал з паралельним повторенням граматики української мови (акцент на спільних та відмінних рисах). Принцип цієї методики полягає у тому, що зіставлення рідної і нерідної мов у методичному та лінгвістичному плані

ефективно співвідносяться. Така методика оптимально забезпечує формування граматичної компетенції і успішно використовується, також, при викладанні латинської або іншої мови іноземцям.

Тісний зв'язок у вивченні зазначених мов дозволяє вирішувати не тільки проблеми засвоєння латини, але й розв'язувати певні труднощі у засвоєнні фахівцями української медичної термінології.

Серед дискусійних моментів, які визначаються науковцями у формуванні професійної мовної компетенції медичних працівників, є володіння, стандартизація написання і розуміння медичних термінів. Особливої уваги потребують лексичні одиниці латинського та греко-латинського походження, які складають велику групу в національній медичній терміносистемі.

У типовій навчальній програмі з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» метою викладання зазначається усвідомлення системи української мови, розкриття особливостей її функціонування у межах ділового і наукового стилів (професійного спілкування), продовження формування національної мовної особистості, комунікативних навичок майбутніх медичних працівників тощо. Тож, формування лінгвістичної компетентності, на думку науковців, є дуже важливим етапом у професійному становленні майбутнього лікаря, а також однією з необхідних складових фахової майстерності. Правильне і точне вживання медичної термінології спеціалістами на початку професійної діяльності є дуже важливим. Досягнути цієї мети можливо тільки за умов ефективно вибудованого навчального процесу, вибору креативних методів та технологій навчання. Крім того, дослідники підкреслюють, що позитивний результат залежить не лише за умови докладання активних зусиль з боку студентства, але й від кваліфікованих дій науково-педагогічного колективу навчальних закладів і не тільки в аудиторіях, але й на навчальних та лікувальних практичних базах [9].

Вживання великої кількості запозичень з інших мов – латинської, англійської, особливо – з російської і є, на думку багатьох, основною проблемою або «хворобою» мови медицини. Зауважимо, що наявність запозиченої лексики у національній мові неоднозначно сприймається науковцями. Щодо поглядів на дану проблему виокремлюються три позиції: пуризм – боротьба за чистоту мови, ксеноманія – заохочення запозичень, утилітаризм – залишати лише ті, що не піддаються заміні національним еквівалентом [5].

Дійсно, запозичення мають великий вплив на структуру мови. Можна зрозуміти політику вчених, метою яких є збереження та відновлення національного, проте лексика, яка походить із класичних мов, зокрема у медичній термінології, як вже зазначалось, складає основу професійного термінологічного апарату галузі вважаємо її використання цілком виправдане.

Наявність великої кількості росіянізмів пов'язано, насамперед, із білінгвізмом у мовному середовищі. В українській медичній термінології ве-

лика кількість термінів-кальок, які походять з російської мови. Наприклад: *висок* (рос.) – *скроня* (укр.), а не *висок*; *копчик* (рос.) – *куприк* (укр.), а не *копчик*; *внутриартериальный* (рос.) – *внутришньоартеріальний* (укр.), а не *внутриартеріальний* тощо.

Для того щоб уникати неточного, неправильного їх використання студенти мають вміти працювати з лексикографічними джерелами та самостійно знаходити інформацію. Та, як зазначають дослідники, навіть у найавторитетніших перекладних словниках можуть зустрічатись неточності. Наприклад, у словнику О. Усатенка зафіксована розбіжність такого характеру: термін «подъязычно-язычный» перекладається як *під'язиково-язиковий*, а наступне слово «подъязычный» – як *під'язиковий* і *під'язичний* та ін. [16, с. 290]. С. Нечай перекладає російське слово «грудина» від лат. *sternum*, -i, n, українською як *груднина*, *грудник* [13, с. 319]; М. Галин пропонує переклад з російської «грудная кость» від лат. *sternum*, як *груднина*, *кобилка*, *грудник* [6, с. 54]. У словнику ж М. Нетлюха знаходимо переклад з латини *sternum* на українську, як *грудина* [12]. Отже, переклад терміну на українську, як *груднина* має перевагу.

Саме у таких випадках, латинський термін може стати посередником, який уточнює семантику українського терміну. Тобто українсько-латинська паралель може бути більш ефективною у позначенні медичної реалії, ніж українсько-російська.

Росіянізми часто зустрічаються і в діловій медичній мові, наприклад: *ведущий спеціаліст* (не вірно) – *провідний спеціаліст* (вірно); *заключення лікаря* (не вірно) – *висновок лікаря* (вірно); *находится на лікуванні* (не вірно) – *перебувати на лікуванні* (вірно) тощо [9].

У сучасній медичній термінології спостерігаються всі основні лексико-семантичні процеси, що притаманні лексиці: полісемія, омонімія, антонімія, паронімія та синонімія. Їх розуміння фахівцями – носіями мови, є дуже важливим з погляду професійної комунікації та запобігання комунікативних помилок.

Полісемія медичних термінів зумовлюється як розвитком медицини, так і використанням у її професійній мові загальнонаукових термінів із вужчим значенням. Новоутворені поняття віддзеркалюються в мові, зокрема й у полісемії слова, яка виступає однією з форм економії мовних засобів, наприклад: *гілка* анатом., ботанічна. *анестезія* – в неврології, хірургії, стоматології та інші [15].

Серед труднощів, які виникають у користуванні мовою медицини, особне місце займають складні випадки вживання паронімів. Незнання їхнього лексичного значення призводить до неточного, а то й зовсім невірною вживання, наприклад: *уява* – *уявлення*, *мова* – *мовлення*. Велику їх частину складають лексичні одиниці іншомовного походження, в тому числі латинського та греко-латинського: *апендикс* (анат.) – червоподібний відросток

сліпої кишки; *апендицит* (клінічн.) – запалення апендикса, *ефект* – сильне враження, наслідок якихось дій; *афект* – стан дуже сильного, але короткочасного нервового збудження тощо.

Варто зазначити, що лексичним одиницям латинського та греко-латинського походження здебільшого притаманна синонімія, зокрема міжмовні терміни-дублети різномовного характеру одне з яких запозичене, інше – автохтонне, напр: *синус* – *пазуха*, *церебральний* – *мозковий*, *абдомінальний* – *черевний* [15].

Досить широко представлена в досліджуваній терміносистемі антонімія. Для медичних термінів типовим є вираження протилежних понять через форманти, що вказують відповідно на надмірність, перебільшення та недостатність, пониження встановленої норми, напр.: *гіпервітаміноз* – *авітаміноз* – *гіповітаміноз* тощо.

Щодо міждисциплінарного методу, то ефективними є, наприклад, вправи на пошук латинських та греко-латинських дериватів у рідній мові, а за можливості і в іноземній мові, що вивчається.

Важливим при вивченні мовних дисциплін є також формування історико-культурологічної компетенції. Знання про історію та культуру Стародавньої Греції, Риму та України слугує показником високого рівня освіченості сучасної людини – професіонала будь-якої галузі. Ще одним обов'язковим елементом європейської та світової культури, який має виховне і водночас пізнавальне значення слугують крилаті вислови, афоризми. У сучасному світі ми зустрічаємо їх як у художній, так і у науковій літературі. Студенти ж знайомляться з ними ближче при вивченні латинської мови незалежно від спеціальності. Майже кожна європейська мова, в тому числі й українська багато з них запозичила або ж утворила подібні: *Ното орнат лосум, нон лосус хомінет* – *Людина прикрашає місце, а не місце людину*; *Алеа іакта ест* – *Жереб кинуту* тощо. Цей факт ще раз підкреслює схожість менталітету багатьох європейських народів.

Висновки та перспективи дослідження. Насамкінець зазначимо, що історичні умови склалися так, що латина втратила свою основну комунікативну функцію, але набула великого історичного та освітнього значення, стала невичерпним джерелом загальнолюдської культури та сполучною ланкою між античністю і сучасністю. Її вивчення допомагає більш глибокому засвоєнню знань із багатьох спеціальностей. У медичних вишах латинська мова має особливу функцію. З перших же днів починається вивчення анатомії, а пізніше й інших фахових дисциплін, засвоєння яких вимагає знання певного термінологічного обсягу латиною, наприклад: *lamina superficialis fasciae colli propriae* – *поверхнева пластинка власної фасції шиї* тощо.

Реалії обраної професії спонукають студентів до вивчення мови протягом всього періоду навчання.

Роль латини, української та іноземних (англійської) мов не тільки як чинника формування фахівця, а й освіченої та полікультурної особистості, заслуговує на вивчення у подальших дослідженнях.

Література

1. *Балалаєва О. Ю.* Принцип інтегративності у навчанні латини на факультетах ветеренарної медицини. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Кієво-Могилянська академія*. Сер.: Педагогіка. Вип. 197, т. 209. С. 44–48.
2. *Бєляєва О. М.* Типологія мовних помилок і шляхи їх мінімізації у процесі навчання майбутніх лікарів латинської мови та медичної термінології. Мовні дисципліни в контексті розвитку сучасної вищої школи: матеріали Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. Харків: Тім Пабліш Груп, 2014. С. 23–29.
3. *Бицко Н. І.* Реалізація інноваційних методів викладання курсу «Латинська мова та основи медичної термінології». *Клінічна та експериментальна патологія*. 2020. т.19, №1(71). С.160–163.
4. *Бондар Н. В.* Методи інтерактивного навчання латинської мови у медичних ВНЗ. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2016 р. № 12. С. 400–403.
5. *Гайда О.* Національне та запозичене в сучасній медичній термінології. Матеріали III Міжнародної конференції молодих вчених «Гуманітарні та соціальні науки». 24-26 листопада. Львів, 2011. Львівська політехніка. С. 102–103.
6. *Галин М. А.* Російсько-український медичний словник: матеріали до української медичної термінології/за ред. О.В. Корчак-Чепурківського. Київ: Київський губернiальний відділ охорони народного здоров'я, Підрозділ медичної та санітарної просвіти, 1920. 164 с.
7. *Гуревич Р. С.* Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах/за ред. С.У. Гончаренко. Київ, 1998. 229 с.
8. *Кісельова О. Г.* Методика навчання медичної термінології майбутніх лікарів *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. №4. С. 62–68.
9. *Леценко Т. О., Шарбенко Т. В.* Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. для студентів вищих медичних закладів освіти IV рівня акредитації. Полтава, 2010 р. 262 с.
10. *Миленкова Р. В.* Дидактико-методологічний аналіз проблем викладання курсу латинської мови на юридичних факультетах ВНЗ. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. № 1(6), С. 16–20.
11. *Місник Н. В.* Формування української медичної клінічної термінології: автореф. дис. ... канд. філолог. наук. Київ, 2002. 27 с.
12. *Нетлюх М. А.* Українсько-латинський анатомічний словник (Анатомічна номенклатура): Львів, 1995. 216 с.

13. *Нечай С.* Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. В 4 вид., випр. та доповн., К.: УЛТК, 2003. 644с.
14. *Світлична С. І.* Дисципліна «латинська мова» – основа формування професійної термінологічної грамотності студентів фармацевтичного профілю. Гуманітарна складова вищої освіти: проблеми та перспективи. статті та тези: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 14-15 квіт. 2011 р. Харків: Вид-во НФаУ, 2011. С. 122–144.
15. *Ткач А. В.* Сучасна українська медична термінологія: проблеми та перспективи розвитку. *Наукові праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Сер. Філологічні науки.* 2010. Вип. 23. С. 247–252.
16. *Усатенко О. К.* Російсько-український словник медичної термінології: Київ: Наукова думка, 1996. 463 с.

References

1. Balalaieva, O.Iu. (2012), *Pryntsyv intehratyvnosti u navchanni latyny na fakultetakh veterenarnoi medytsyny [The principle of integration in the teaching of brass at the faculties of veterinary medicine].* Naukovi pratsi. Pedahohika, issue 197, 209, pp. 44–48.
2. Bieliaieva, O.M. (2014), *Typolohiia movnykh pomylk i shliakhy yikh minimizatsii u protsesi navchannia maibutnikh likariv latynskoi movy ta medychnoi terminolohii [Typology of language errors and ways to minimize them in the training of future doctors in Latin and medical terminology].* In: *Language disciplines in the context of the development of modern higher education: materials All-Ukrainian distance scientific-practical conf. with international participation.* Kharkiv: Tim Pablish Hrup, pp. 23–29.
3. Bytsko, N.I. (2020), *Realizatsiia innovatsiinykh metodiv vykladannia kursu «Latynska mova ta osnovy medychnoi terminolohii». [Implementation of innovative methods of teaching the course “Latin language and basics of medical terminology”]* Klinichna ta eksperymentalna patolohiia, issue 19, no. 1(71), pp. 160–163.
4. Bondar, N.V. (2016), *Metody interaktyvnoho navchannia latynskoi movy u medychnykh VNZ. [Methods of interactive teaching of Latin in medical universities. Molodyi vchenyi].* Pedahohichni nauky. issue 12, pp. 400–403.
5. Haida, O. (2011), *Natsionalne ta zapozychene v suchasni medychnii terminolohii. [National and borrowed in modern medical terminology].* In: *Proceedings of the III International Conference of Young Scientists “Humanities and Social Sciences”,* Lviv: Lvivska politekhnika, pp. 102–103.
6. Halyn, M.A. and Korchak-Chepurkivsky O.B. eds. (1920), *Rosiisko-ukrainskyi medychnyi slovnyk: materialy do ukrainskoi medychnoi terminolohii. [Russian-Ukrainian medical dictionary: materials on Ukrainian medical terminology].* Kyiv: Kyivskyi hubernalnyi viddil okhorony

- narodnoho zdorovia, Pidrozdil medychnoi ta sanitarnoi prosvity.
7. Hurevych, R.S. Honcharenko S.U. eds. (1998), *Teoretychni ta metodychni osnovy orhanizatsii navchannia u profesiino-tekhnichnykh zakladakh [Theoretical and methodical bases of the organization of training in vocational schools]*. Kyiv.
 8. Kiselova, O.H. (2013), *Metodyka navchannia medychnoi terminolohii maibutnikh likariv [Methods of teaching medical terminology to future doctors]* Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka, issue 4. pp. 62–68.
 9. Leshchenko T.O., and Sharbenko, T.V. (2010), *Ukrainska mova za profesii-nym spriamuvanniam : navch. posib. dlia studentiv vyshchykh medychnykh zakladiv osvity IV rivnia akredytatsii. [Ukrainian language for professional purposes: textbook. way. for students of higher medical educational institutions of the IV level of accreditation]*. Poltava.
 10. Mylenkova, R.V. (2012), *Dydaktyko-metodolohichni analiz problem vykladannia kursu latynskoi movy na yurydychnykh fakultetakh VNZ. [Didactic and methodological analysis of the problems of teaching the Latin language course at the law faculties of universities]*. Pravovyi visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy, issue 1(6). pp.16–20.
 11. Misnyk, N.V. (2002), *Formuvannia ukrainskoi medychnoi klinichnoi terminolohii [Formation of Ukrainian medical clinical terminology]*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv.
 12. Netliukh, M.A. (2005), *Ukrainsko-latynskiyi anatomichniy slovnyk (Anatomichna nomenklatura) [Ukrainian-Latin Anatomical Dictionary (Anatomical Nomenclature)]*. Lviv.
 13. Nechai, S., 2003. *Rosiisko-ukrainskyi medychnyi slovnyk z inshomovnymi nazvamy [Russian-Ukrainian medical dictionary with foreign names]*. Kyiv.
 14. Svitlychna, Ye.I. (2011), *Dystsyplina «latynska mova» – osnova formuvannia profesiinoi terminolohichnoi hramotnosti studentiv farmatsevychnoho profilii. [Discipline “Latin” - the basis for the formation of professional terminological literacy of students of pharmaceutical profile]*. The humanities component of higher education: problems and prospects. articles and theses: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference. Kharkiv: Published by NUPh.
 15. Tkach, A.V. (2010), *Suchasna ukrainska medychna terminolohiia: problemy ta perspektyvy rozvytku. [Modern Ukrainian medical terminology: problems and prospects of development]* Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho un-tu imeni Ivana Ohiiienka. Ser. Filolohichni nauky, issue 23. pp. 247–252.
 16. Usatenko, O.K. (1996), *Rosiisko-ukrainskyi slovnyk medychnoi terminolohii [Russian-Ukrainian dictionary of medical terminology]*. Kyiv.